

Některé etické a právní otázky v našem oboru (7)

V předchozích částech seriálu jsme se zabývali materiály „nejasného“ původu (řeceno eufemisticky), s nimiž se v našem oboru setkáváme už po řadu generací. Vyskytují se všude na světě, ale u nás v neobvykle velkém počtu a obrovském cenovém rozpětí. Nejde přitom o okrajovou věc - provázejí celou československou filatelistickou historií počínaje rokem 1918 a tvoří nemalou část (ne-li většinu) z množiny jejich nejdražších položek. Ukázali jsme řadu příkladů, i to, že k nim sběratelé, badatelé, autoři publikací a znalci vesměs zaujmají vstřícnou - nebo alespoň smířlivou - postoj, a to včetně materiálů nejnovějších. Minulou část jsme zakončili otázkou, jak k nim vlastně přistupovat?

FRANTIŠEK BENEŠ

Tím se dostáváme k otázkám etickým a právním. Při jejich posuzování je samozřejmě nutné znát okolnosti každého jednotlivého případu, jejichž spektrum – jak jsme si ukázali – je velmi široké a pestré. Může jít o materiály, které byly součástí smluvního vztahu (autor, rytec), o dar (například hlavě státu či jiné osobnosti), vzorec obdrženy v rámci obchodního styku (některé nezoubkované známky z 50. let), může jít o věc opuštěnou a nalezenou (vyhozené kartony z demontované výstavy s nalepenými známkami), sběrový papír, nedostatečně rozmetlý skart, a samozřejmě i o odchylku koupenou šťastnou náhodou na poště.

Co na to právo?

My ale pro větší názornost teď ponecháme stranou všechny chlácholivé scénáře a na věc se podíváme z té nejhorší stránky - tedy že jde o známky, které někdo ukradl, nejspíš ve výrobě, v průběhu schvalovacího procesu, při archivaci, prezentaci či skartaci, nebo zpronevěřil na některém úřadě, konkrétně na poště nebo na ministerstvu, popřípadě získal jiným nekalým způsobem, o nichž jsme se zmínili v předchozím textu. Co na takovou situaci říká příslušný obecně platný právní předpis?

Hledisko trestněprávní

Skutečnost, zda konkrétní jednání, resp. způsob, jakým byla známka (či známky, popř. další materiály sběratelského zájmu) přisvojena, vykazuje znaky trestného činu, je samozřejmě na posouzení soudu, resp. orgánů činných v trestním řízení. Trestnost takového činu by se posuzovala podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán (podle dnes platného zákona pouze tehdy, pokud je jeho použití pro pachatele příznivější). Pokud opomeneme okolnosti, jež mohou vylučovat protiprávnost činu, jakým může být jednání v krajní nouzi, nutné obraně, svolení poškozeného apod. (viz §§ 28 – 32 trestního zákoníku), je třeba uvažovat nad tím, zda se příslušná osoba, která si některým ze shora popsaných způsobů přisvojila známku, nedopustila přečinu nebo zločinu **krádeže**, popřípadě pokud se jednání dopustila osoba, které byla známka jako majetková hodnota svěřena, přečinu nebo zločinu **zpronevěry**.

Zákonem účinným ke dni přípravy tohoto textu, jež upravuje trestní odpovědnost, je především zákon č. 40/2009 Sb., **Trestní zákoník**. Trestné činy proti majetku upravuje hlava V. tohoto zákona. Uvedené dva činy jsou v něm popsány v §§ 205 a 206.

Jejich nejdůležitější části⁴⁾ znějí takto:

„Krádež

(1) *Kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.*

(2) *Kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a byl za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.*

(3) *Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 větší škodu.*

(4) *Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,*

a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,*

c) *způsobí-li takovým činem značnou škodu.*

(6) *Příprava je trestná.*

Zpronevěra

(1) *Kdo si přisvojí cizí věc nebo jinou majetkovou hodnotu, která mu byla svěřena, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.*

(2) *Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 a byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.*

(3) *Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 větší škodu.*

(4) *Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,*

a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,*

b) *spáchá-li takový čin jako osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného,*

d) *způsobí-li takovým činem značnou škodu.*

(6) *Příprava je trestná.“*

Krádež a zpronevěra ale nejsou jedinými trestnými činy, které v této souvislosti připadají v úvahu. V předchozích částech seriálu jsme se zabývali i patisky vydávanými za zkusmé tisky, kterými bylo oklamáno mnoho sběratelů. Na takovou neblahou činnost pamatuje § 209 Trestního zákona:

⁴⁾ Z příslušných ustanovení Trestního zákona cituji jen ta, o nichž lze předpokládat, že pro článek mají praktický význam.

„Podvod“

(1) *Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.*

(2) *Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 a byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.*

(3) *Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 větší škodu.*

(4) *Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,*

a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo*

d) *způsobí-li takovým činem značnou škodu.*

(6) *Příprava je trestná.*“

Trestné činnosti se však dopouštějí nejen pachatelé některého z výše uvedených trestných činů, ale i osoby, které by jim nějakým způsobem napomáhaly, například uschováním či prodejem ukradených či zpronevěřených věcí nebo věcí získaných podvodným jednáním. Na ty by se mohl vztahovat § 214 Trestního zákona:

„Podílnictví“

(1) *Kdo ukryje, na sebe nebo jiného převede anebo užívá*

a) *věc nebo jinou majetkovou hodnotu, která byla získána trestným činem spáchaným na území České republiky nebo v cizině jinou osobou, nebo jako odměna za něj, nebo*

b) *věc nebo jinou majetkovou hodnotu, která byla opatřena za věc nebo jinou majetkovou hodnotu uvedenou v písmenu a),*

bude potrestán odnětím svobody až na čtyři léta, peněžitým trestem, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty; spáchá-li však čin ve vztahu k věci, která pochází z trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán tímto trestem mírnějším.

(2) *Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,*

a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve vztahu k věci nebo jiné majetkové hodnotě, která má větší hodnotu, nebo*

b) *získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného větší prospěch.*

(3) *Odnětím svobody na dvě léta až šest let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,*

a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,*

c) *spáchá-li takový čin ve vztahu k věci nebo jiné majetkové hodnotě, která má značnou hodnotu, nebo*

d) *získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.*“

Nemusí přitom jít pouze o jednání úmyslné, hned následující § 215 hovoří o **Podílnictví z nedbalosti**, s poněkud mírnějšími, i tak však hrozivými sankcemi

spočívajícími v trestu odnětí svobody, zákazu činnosti a propadnutí věci.

Naopak značně přísnější sankce hrozí těm, kdo by prováděli či napomáhali s prováděním **legalizace výnosů z trestné činnosti** (§ 216):

„(1) *Kdo zastírá původ nebo jinak usiluje, aby bylo podstatně ztíženo nebo znemožněno zjištění původu*

a) *věci, která byla získána trestným činem spáchaným na území České republiky nebo v cizině, nebo jako odměna za něj, nebo*

b) *věci, která byla opatřena za věc uvedenou v písmenu a), nebo*

kdo jinému spáchání takového činu umožní, bude potrestán odnětím svobody až na čtyři léta, peněžitým trestem, zákazem činnosti nebo propadnutím věci; spáchá-li však takový čin ve vztahu k věci, která pochází z trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán tímto trestem mírnějším.“

V následujících odstavcích pak jsou uvedeny tresty příslušně vyšší, obdobně jako je tomu u předchozích trestných činů. I tady je trestné počínání z nedbalosti (§ 217 – Legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti).

Pro úplnost zmíňme § 219, který se vztahuje na „nálezy“ vzácných známek, například po skončení expozice (jistě si vzpomenete na údajně vyhozené kartony s nalepenými nezoubkovanými archy na výstavách v 50. a 60. letech – a nakonec to tak i mohlo být, což ovšem nic nemění na situaci):

„Zatajení věci“

(1) *Kdo si přisvojuje cizí věc nikoli nepatrné hodnoty, která se dostala do jeho moci nálezem, omylem nebo jinak bez přivolení osoby oprávněné, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.*

(2) *Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, získá-li činem uvedeným v odstavci 1 pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.*“

Samozřejmě platí zásada subsidiarity trestní represe, což znamená, že trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu (nelze tedy trestněprávní cestou automaticky uspokojovat subjektivní práva soukromoprávní povahy a nemůže být ignorována obchodněprávní stránka věci – srozumitelně řečeno, není možné požadovat, aby za nás stál trestněprávní cestou řešil případy obchodněprávní povahy, pokud je namíste postupovat občanskoprávní cestou, například žalobou).

Velkou roli při posuzování závažnosti popsané trestné činnosti hraje **výše způsobené** (nebo hrozící) **škody** (resp. získaného prospěchu). O té pojednává výkladové ustanovení TZ v § 138:

„*Škodou nikoli nepatrnou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 5 000 Kč, větší škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 50 000 Kč, značnou škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 500 000 Kč.*“

Při úvaze, zda v konkrétním případě jde o trestný čin, bude vedle právního posouzení hrát klíčovou roli

posouzení výše škody způsobené takovým jednáním či opomenutím. Při stanovení škody bude jistě důležité znalecké zkoumání hodnoty věci, ale obecně lze říci, že při stanovování výše škody u platných neupotřebených poštovních známek (staršími se teď pro zjednodušení nebudeme zabývat) lze předpokládat, že by vycházelo z jejich nominální hodnoty, byť filatelistické hledisko je u nehotových známek samozřejmě jiné (pošta však takový materiál neprodává a ani prodávat nemůže).⁵⁾ U případů, o nichž jsme se v předchozím textu zmínili, šlo o jednotlivé položky, nerozříznuté dvoupásky dopisnic s celkovou nominální cenou v řádu korun, či o nezoubkované aršíky nebo malé přepážkové listy v nominální hodnotě v řádu desetikorun, u PL nanejvýš něco přes sto korun za kus - pokud nejde o velký objem, tedy nedosahující částky pět tisíc korun. Lze tedy předpokládat, že u většiny případů bude škoda slovy zákona *nepatrná*, a věc tak bude třeba posuzovat dle jiného právního předpisu, a tím je zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích. Ten v § 50 říká:

„Přestupky proti majetku

(1) Přestupku se dopustí ten, kdo

a) úmyslně způsobí škodu na cizím majetku krádeží, zpronevěrou, podvodem nebo zničením či poškozením věci z takového majetku nebo se o takové jednání pokusí,
b) úmyslně neoprávněně užívá cizí majetek nebo si přisvojí cizí věc nálezem nebo jinak bez přivolení oprávněné osoby,
c) úmyslně ukrýje nebo na sebe nebo jiného převede věc, která byla získána přestupkem spáchaným jinou osobou, nebo to, co za takovou věc bylo opatřeno.

(2) Za přestupek podle odstavce 1 lze uložit pokutu do 15 000 Kč.“

To je tedy hledisko podle **výše způsobené škody**.

Nyní se podívejme na další významné hledisko, a tím je **dobu**, která uplynula od předpokládaného odcizení nebo zpronevěření věci – z té se totiž odvozuje **promlčecí doba** a promlčení trestní odpovědnosti.

Pokud nebudeme brát v úvahu, že by se trestného činu dopustil mladistvý, upravuje trestní zákoník účinný ke dni publikace tohoto textu, tj. zákon č. 40/2009 Sb. promlčecí dobu v § 34 následujícím způsobem:

„(1) Trestní odpovědnost za trestný čin zaniká uplynutím promlčecí doby, jež činí

a) dvacet let, jde-li o trestný čin, za který trestní zákon dovoluje uložení výjimečného trestu, a trestný čin spáchaný při vypracování nebo při schvalování privatizačního projektu podle jiného právního předpisu,
b) patnáct let, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně deset let,

c) deset let, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně pět let,
d) pět let, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně tři léta,

e) tři léta u ostatních trestných činů.“

⁵⁾ Jde samozřejmě jen o dohad. Jak by soud nakonec věc posuzoval, nemůžeme předjímat. Jistě by přibral znalce, aby věc ocenil, a z předchozích zmíněných případů víme, že přístupy byly značně odlišné – od hodnoty filatelistické (tedy vysoké), přes hodnotu nominální po zanedbatelnou cenu starého papíru...

Pokud by věc byla hodnocena jako „pouhý“ přestupek, potom podle § 20 zákona o přestupcích zaniká odpovědnost za přestupek ve lhůtě jednoho roku.

„Zánik odpovědnosti za přestupek

(1) Přestupek nelze projednat, uplynul-li od jeho spáchaní jeden rok; nelze jej též projednat, popřípadě uloženou sankci nebo její zbytek vykonat, vztahuje-li se na přestupek amnestie.

(2) Do běhu lhůty podle odstavce 1 se nezapočítává doba, po kterou se pro tentýž skutek vedlo trestní řízení podle zvláštního právního předpisu.“

Pro úplnost musíme zmínit ještě jeden předpis s právními důsledky – **amnestii**. Ty byly v České republice vyhlášeny tři – v letech 1993, 1998 a 2013. Druhá z nich obsahuje **abolici**, neboli rozhodnutí o nezahájení trestního stíhání, a to u činů se sazbou do dvou let odnětí svobody, mezi něž spadají činy popsané v prvním odstavci čtyř zmíněných paragrafů nyní platného Trestního zákoníku, tedy §§ 205 (krádež), 206 (zpronevěra), 209 (podvod) a 219 (zatajení věci).

Co z uvedeného **vyplývá**? Především, že krást, zpronevěřovat, podvádět, zatajovat věci a napomáhat k tomu všemu se nemusí vyplatit – výčet hrozících trestů to výmluvně ukazuje. Na druhé straně, pokud k tomu došlo před dostatečně dlouhou dobou, a tou je v případě přestupku rok, a v případě nejmírnější klasifikace trestného činu tři roky, je věc promlčena. Ale i v nejnepříznivějším případě (který uvádím jen pro ilustraci), šlo-li by o organizovanou skupinu a/nebo o škodu nad půl milionu korun, je trestnost promlčena za deset let, což znamená, že došlo-li ke spáchaní před 12. srpnem 2005 (pro snazší představu jsem použil datum vydání tohoto čísla Filatelie), nehrozí pachateli trestní postih. To se nám samozřejmě nemusí líbit a můžeme to považovat za nespravedlivé, ale tak to prostě je.

Ovšem pozor! Počátek promlčecí doby samozřejmě není možné zaměňovat s datem vydání předmětné známky nebo série. Ten se počítá od okamžiku dokonání činu, tedy například u relativně nových známek, které by byly (pro ilustraci) jako nezoubkované ve velkém objemu (přesněji v nominální ceně pět až padesát tisíc korun) odcizeny před třemi lety, je čin promlčen, zatímco u známek starých třeba dvacet let tomu tak být nemusí, pokud je někdo odnesl z archivu loni.

Roli hrají i další hlediska – kdyby šlo o více postupně provedených krádeží, ty starší by nebyly promlčeny, pokud by pachatel v promlčecí době provedl další, a niž se vztahuje stejná nebo přísnější trestní sazba.

Trestní zákon ve vztahu k probíranému tématu bychom mohli rozebrat mnohem podrobněji. Mohli bychom uvést § 221 – Porušení povinnosti při správě cizího majetku, který by se vztahoval na ty pracovníky, kteří by hrubou nedbalostí umožnili odcizení nehotových známek, výrobu patisků apod. Mohli bychom citovaná ustanovení uvést v plném znění, tedy i s odstavci zabývajícími se škodou velkého rozsahu. To by však přesáhlo záměr tohoto článku, zaměřeného na případy, s nimiž se můžeme setkat v praxi. Pro poověchnou informaci čtenářů tedy snad zahrnuté citace (a komentáře k nim) postačují. POKRAČOVÁNÍ